

І.В. Шапошникова

Херсонський державний університет, Україна

Професійна орієнтація як чинник диференціації соціальної діяльності молоді

Трансформаційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, здійснюють суперечливий вплив на професійний вибір сучасної молоді. Актуалізація вибору професії студентською молоддю ініціюється насамперед закінченням загальноосвітньої школи і навчанням у вищому закладі освіти, де власне і відбувається процес оволодіння знаннями, уміннями і навичками для майбутнього становлення фахівця у певній галузі.

Професійна орієнтація студентства носить перехідний характер і передбачає формування власної позиції в ситуації, що характеризується значним ступенем невизначеності, ризиком. Це активний і довготривалий процес вибору професії, у ході якого молодого людиною приймається рішення щодо отримання соціально значущого результату.

У такому контексті, професійну орієнтацію студентської молоді можна розглядати як процес її інтеграції в соціально-професійну структуру суспільства.

Процес професійної орієнтації передбачає усвідомлення ступеня відповідності власних особливостей, розвитку власних здібностей вимогам обраної професії і можливостям процесу професійної підготовки та навчання з метою досягнення більш повної відповідності між собою і обраною професією. Інакше кажучи, оцінка можливостей власної цінової пропозиції на ринку праці, урахування її власну соціальну позицію в суспільстві.

Сучасна молодь обирає стратегії поведінки, що відповідають сучасним соціально-економічним реаліям. Коли ринок праці нестабільний, відбуваються постійні кон'юнктурні коливання, інтеграція студентської молоді в соціальнопрофесійну структуру суспільства супроводжується змінами щодо розуміння змісту професії на особистісному рівні й кардинальними зрушеннями в суспільній думці з приводу професійно-трудова орієнтацій. Професії молодими людьми розглядаються як джерело матеріального благополуччя і отримання престижного статусу в підготовці особистості до спеціального виду занять, що знаходить своє відображення в певній сукупності навичок і вмінь, що визначаються специфікою трудової діяльності.

Вихідним концептуальним поняттям визначення професійних орієнтацій є поняття «професія».

Відповідно перед системою вищої освіти стоїть завдання розвитку професійних якостей, що додатково зумовлює дослідницький інтерес до категорії «професія». При цьому в літературі існує безліч визначень даного поняття як у вітчизняних, так і в зарубіжних виданнях. Унаслідок розподілу праці професії виступають сферою застосування фізичних та інтелектуальних сил людини, є основою розподілу суспільства на страти, прошарки, групи. Це заняття, що потребує кваліфікації і спеціальної підготовки, яке людина практикує регулярно і яке є джерелом доходу.

Будучи основою соціально-професійних груп, професія дає орієнтири диференціації й ідентифікації себе в соціальному просторі. Вона виступає як особлива форма соціальної організації працездатних членів суспільства, об'єднаних спільним видом діяльності й професійною свідомістю. Відповідно набуття професії характеризується не тільки набором певних спеціальних знань, але і набором навичок, що дозволяють ефективно позиціонувати себе в соціальному просторі. Відтак професію можна охарактеризувати як вид соціальної активності, що диференціює соціальне положення особистості в системі суспільної стратифікації.

У Г. Спенсера, Е. Дюркгейма превалює сприйняття професії крізь призму категорій розподілу праці й диференціації соціальної діяльності. Незважаючи на різне розуміння сутності професії трьома класиками соціології (професія як вид діяльності, професія як інститут, професія як професійна група), відправною точкою їх аналізу виступає поняття «соціальна структура» в широкому сенсі (як диференціація соціальної діяльності) [2].

З альтернативною дослідницькою позицією виступав М. Вебер, у межах теорії якого поняття «професії» співвідноситься не стільки з економічною і соціальною структурою суспільства, скільки з поведінкою індивіда, його життєвим світом і системою цінностей. Згідно з М. Вебером, професія – це така специфікація, спеціалізація і комбінація функцій індивіда, що складає основу постійної можливості забезпеченості чи заробітку [1].

У сучасній соціології завдяки працям А. Здравомислова, Г. Осипова, В. Подмаркова, О. Шкаратана сформувались два найбільш розповсюджені підходи до визначення професій [3-5]. Перший підхід можна назвати діяльнісним, тому що основною ознакою професії в його межах є особливий вид трудової діяльності, що виділився в процесі суспільного розподілу праці, чи вид діяльності, заняття в сфері виробництва і соціально-економічних відносин.

Другий підхід можна назвати особистісно-кваліфікаційним, у межах якого акцент робиться не на місці й ролі професії в цілісній системі соціальних взаємозв'язків, а на проблемі придатності індивіда до виконання тих чи інших професійних функцій. Головною ознакою професії виступає рівень підготовленості особистості до спеціального виду занять, що знаходить вираження в певній сукупності навичок і вмінь, що визначаються специфікою трудової діяльності. Внаслідок цього із теоретичного поняття «професія» перетворюється в прикладне.

Важливим є також підхід до професії як до одного з основних стратифікаційних факторів, що регулює відносини рівності-нерівності в суспільстві і визначає соціальний статус індивіда і соціальних груп [5]. Тобто, професії за своєю природою не тільки диференційовані, але й ієрархічні стосовно одна до одної. Разом із тим, ієрархія професій визначається не лише вимогами виробничотехнологічного розподілу праці, але і специфікою конкретного суспільства, традиціями і стереотипами суспільної свідомості. Кожна професія має свій достатньо визначений статус, що закріплюється конкретними соціальними механізмами (престиж, оплата праці, соціальні гарантії, режим діяльності). Унаслідок цього, вибір типу професійної діяльності значною мірою визначає соціальний статус індивіда. Отримуючи конкретну професію, людина посідає певне положення в соціальній системі. Тобто професійну орієнтація необхідно розглядати у зв'язку з соціальною орієнтацією, під якою розуміють очікування індивіда відносно майбутньої соціальної «позиції», тобто місця і ролі в тій соціальній групі, членом якої він хоче бути. При цьому, як було зазначено вище, професійна орієнтація, здійснена на ранніх етапах соціалізації дитини, суттєво змінюється до часу набуття цією дитиною професійних знань та навичок (через віддаленість часового проміжку). Зазначене зумовлює необхідність професійної переорієнтації. При цьому така переорієнтація може відбуватися за двома критеріями:

- орієнтація на соціальний статус, що його забезпечує професія;
- орієнтація на особистий інтерес до діяльності певного роду.

Соціальна орієнтація студентів є основою їх професійної орієнтації у зв'язку з тим, що вибір професії пов'язано з набуттям певного соціального положення. Молодь має недостатнє уявлення про те, в чому полягає та чи інша професійна діяльність, проте вона має можливість реально спостерігати представників різних професійних груп (їх спосіб життя, рівень матеріального добробуту, поведінку в нетрудових сферах життя). Таким чином, система орієнтації особистості, яка регулює вибір, передбачає не стільки орієнтації на цінності професійної діяльності в техніко-організаційному сенсі цього

поняття, скільки орієнтацію на цінності соціального стану (суспільне визнання, високий заробіток тощо).

Література:

1. Вебер, М. Избранные произведения [Текст] / М. Вебер. – М.: Прогресс, 1990. – 804 с.
2. Дюркгейм, Э. О разделении общественного труда; Метод социологии [Текст] / Э. Дюркгейм. – М.: Наука, 1991. – 572 с.
3. Здравомыслов, А.Г. Потребности. Интересы. Ценности [Текст] / А.Г.Здравомыслов. – М.: Политиздат, 1986. – 221 с.
4. Зиммель, Г. Социальная дифференциация / Г. Зиммель // Кравченко С.А. Социология. Парадигмы через призму социологического воображения / С.А. Кравченко. – М.: Экзамен, 2007. – С. 217.
5. Подмарков, В.Г. Человек в мире профессий [Текст] / В.Г. Подмарков // Вопр. философии. – 1972. – № 8. – С. 54.